

Daphne, een heilige in de maak

Het begon in oktober 1846, toen Rolduc, op een zekere dag na het Lof, bezoek kreeg van een uiterst verfiynd personage, met een zeer opmerkelijke “nez aquilin” (haviksneus), zo verwondert Pothast zich in zijn “Annales de Rolduc”.¹ De bezoeker werd begeleid door een jonger persoon, maar hulde zich in volkomen incognito. Pas toen de geheimzinnige bezoekers een week later terugkwamen, gaven ze hun identiteit prijs. Het bleken Giulio Cesare prins van Rospigliosi² en zijn zoon Francesco te zijn.³ Het toeval wilde dat prof. Bogaers, van het Seminarie van Roermond, in Rolduc aanwezig was, toen deze prins de Rospigliosi er op bezoek was. Sinds zijn studietijd in Rome sprak hij vloeiend Italiaans, en zo heeft hij waarschijnlijk de sympathie van de bezoekers kunnen winnen. Dat blijkt althans uit het vervolg van het verhaal.

Peters ab nihilo

Het gebouwencomplex van Rolduc was pas kort, namelijk op 2 mei 1843, door het bisdom Luik overgedragen aan het apostolisch vicariaat Roermond, opgericht in 1840. Maar de Luikenaren hadden Rolduc verlaten met medeneming van alle mobilia, zoals paramenten, meubels en zelfs het orgel. Bernard Pothast constateert in zijn dagboek, wanneer hij de situatie per 1 mei 1843 beschrijft, dat uit de abdijkerk ongeveer alles verdwenen is.⁴ Directeur Peters moest dus feitelijk *ab nihilo* beginnen, in een leeg gebouw, waarvan bovendien de financiering en de hoogte van de koopsom nog enkele jaren een twistpunt vormden.

Maar ondanks de onzekere tijden, vormen juist de jaren 1840 een periode waarin Rolduc een aantal tradities vestigde (bijvoorbeeld het “open internaat”, het Directeursfeest), die duurzaam zouden blijken, en de eigen

Prof. Juliaan Bogaers (foto naar een schilderij, uit: *Bossche Bijdragen. Bouwstoffen voor de geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch* 25, 1960/1961).

identiteit van het huis hebben “gemaakt”. Want men kan, naar analogie van het bekende *invention of tradition*, spreken van *making of identity*. Eén van die identiteits-bepalende gegevens moest natuurlijk een “Rolducse” heilige zijn, want de voormalige abdijkerk van Rolduc bezat geen bijzondere relikven.

Alle wegen leiden naar Rome

Julianus Egidius (Juliaan) Bogaers werd geboren te Helmond in 1807 als zoon van een linnenfabrikant.⁵ Hij wilde priester worden, echter niet via het Collegium Philosophicum van Leuven dat Willem I in 1825 verplicht had gesteld in heel zijn koninkrijk. Zoals verscheidene priesterstudenten uit zijn tijd week hij uit naar Rome: in 1827, op 20-jarige leeftijd, vertrok hij naar de Heilige Stad. De reis legde hij voor het grootste gedeelte te voet af. Hij studeerde aan het Collegium Romanum, behaalde er in 1830 het licentiaat in de filosofie en in 1831 het baccalaureaat in de theologie. In datzelfde jaar werd hij in de Sint-Jan van Lateranen tot priester gewijd, waarna hij in 1832 de terugreis naar Nederland aanvaardde. Daarna studeerde hij nog een jaar theologie aan het Bossche seminarie te Herlaar onder Sint-Michielsgestel. Na een kapelaanspost te Berlicum, benoemde de administrator van het apostolisch vicariaat van Den Bosch hem op 28 april 1834 tot kapelaan van de Sint-Servaaskerk te Maastricht, te samen met Henricus Zwijzen, de broer van de latere aartsbisschop van Utrecht. Juliaan Bogaers was dus een man die, reeds als jong kapelaan, beschikte over belangrijke netwerken. Die zouden hem in zijn latere leven, als "Romijn van studie en halve Roermondenaar",⁶ nog goed van pas komen.

Maastricht bij Den Bosch

De benoeming van de Bossche kapelaans in Maastricht heeft alles te maken met de uitzonderlijke kerkhistorische positie van de stad Maastricht tijdens de Belgische Opstand. Terwijl heel Limburg naar België overging, slaagde vestingcommandant Dibbets erin Maastricht voor Willem I te behouden. Kerkrechtelijk werd Maastricht dus een enclave van het als "Belgisch" beschouwde bisdom Luik binnen "Nederlands-getrouw" grondgebied, hetgeen aanleiding gaf tot spanningen tussen de doorgaans pro-Belgische Maastrichtse geestelijken en de Nederlandse overheid. Daarom deelde paus Gregorius XVI op 11 december 1833 de stad Maastricht in bij het vicariaat-generaal van Den Bosch, onder mgr. H. den Dubbelden. Zo werd het klimaat rustiger, en in 1836 werd een priester uit het Bossche, de 47-jarige Paulus Antonius van Baer, pastoor van Waalwijk, benoemd tot deken van de Sint-Servaas, ter vervanging van de oude versleten deken en pastoor-commissaris H.L. Partouns,⁷ toen deze per 1 januari 1836 eindelijk ontslag nam. Als gebaar van verzoening kon toen bijvoorbeeld ook de overdracht van de Onze Lieve Vrouwekerk, waarvan al eerder sprake was geweest, weer op de agenda komen. De Onze Lieve Vrouw was namelijk sinds de Franse tijd nog altijd paardestal en militaire smederij, en werd inderdaad in 1837 verkocht aan de parochie. Het bestaan van Maastricht als Bossche enclave liep ten einde in 1840, toen paus Gregorius XVI, bij breve van 2 juni 1840, een apostolisch vicariaat oprichtte op het grondge-

bied van het hertogdom Limburg, waarvan J. Paredis, pastoor-deken van Roermond, tot *vicarius apostolicus* benoemd werd.

In 1841 richtte Paredis in Roermond een seminarie op, waar hij Bogaers benoemde tot professor voor dogmatiek.⁸ Deze bleef daar tien jaar werkzaam. Even was hij “*episcopabilis*”, toen hij in 1847 gepolst werd om apostolisch vicaris van Nederlands Oost-Indië (Indonesië) te worden, maar hij slaagde erin voor deze functie P.M. Vrancken, deken van Sittard, naar voren te schuiven. Vrancken werd het. In 1848 bedankte Bogaers voor de functie van deken van Sittard die hem werd aangeboden. In het voorjaar van 1852 verliet hij het vicariaat Roermond, toen hij werd “ingeroepen door mgr. Zwijsen, vicaris apostolicus van het vicariaat 's-Hertogenbosch, en benoemd als pastoor te Groot-Linden, Noord Brabant”. Als professor werd hij per 27 maart 1852 opgevolgd door Petrus Franciscus Hubert Canoy.⁹ Later werd Bogaers nog deken van Cuijk, waar hij in 1882 overleed.

Een kistje met beenderen en bloed

Begin augustus 1847 was prof. Bogaers naar Rome gegaan, volgens de “*Annales*” van Pothast voor een pelgrimage, maar in werkelijkheid om de doctorstitel in de theologie in ontvangst te nemen. Dat gebeurde in september aan het Collegium Theologicum. In Rome ging hij ook op audiëntie bij paus Pius IX, en werd hij ontvangen door graaf A. van Liedekerke de Beaufort, Nederlands ambassadeur.¹⁰ Daarnaast ging hij in Rome op bezoek bij de prins de Rospigliosi, en toen Rolduc ter sprake kwam, vroeg de prins hem waar hij Rolduc een plezier mee kon doen. Bogaers antwoordde dat een belangrijke relik de mooiste herinnering zou zijn aan Rospigliosi's bezoek. De prins beloofde eraan te denken. Enkele dagen later kwam hij op bezoek bij Bogaers, en bood hem een houten kistje aan met de beenderen en een flesje met bloed van de Heilige Daphne. De prins had deze relieken verkregen op speciale aanbeveling van paus Pius IX. Volgens het reliekatteest waren ze op 5 januari van datzelfde jaar opgegraven in de catacomben van Pretextatus en op verzoek van de paus geschonken aan de prins de Rospigliosi, “om door hem gezonden te worden naar Limburg, en aldaar in een kerk van vrome priesters geplaatst te worden”, aldus het reliekatteest van 20 september 1847.¹¹ Nog dezelfde dag schrijft Bogaers enthousiast aan zijn collega's van Rolduc dat hij het volledige corpus sanctum van de H. Daphne had ontvangen. “Ik zal zeker veel last hebben”, zo schrijft hij, “om dat afzonderlyk koffertje met myne andere bagage 400 uren ver meê te sleuren: dan ik zal dit doen voor Rolduc”.¹²

Overigens is het de vraag of deze voorstelling van zaken wel juist is. Want reeds bij de prijsuitreiking op 17 augustus 1847, zo vernemen we van de insider Pothast, werd “*La Fête de Daphné*” opgevoerd, met tekst van Lom, en muziek van B.A.P. (daarmee bedoelt B.A. Pothast zichzelf), met medewerking van Charles Beltjens, sopraan, dhr. Ariëns, tenor, en dhr. Beunen, bas. Dhr. Hennen, uit Heerlen, speelde een briljante vioolsolo, en

dhr. Hanöver, klarinet.¹³ Dit betekent dat men in Rolduc toen al wist dat men de relieken van de H. Daphne zou krijgen.

De adventus van de H. Daphne

Op zijn terugreis uit Rome bracht professor Bogaers de heilige resten van Daphne over naar Rolduc, waar hij aankwam op 23 oktober. Mgr. Paredis reisde voor de gelegenheid hoogstpersoonlijk naar Rolduc en nam de relieken in ontvangst. De volgende dag, op zondag 24 oktober 1847, verzamelden zich de gelovigen uit alle parochies in de omgeving om, onder het zingen van de hymne *Veni sponsa Christi*,¹⁴ de relieken te begeleiden van de parochiekerk van Kerkrade naar de abdijkerk van Rolduc. De relieken werden gedragen door vier professoren, in dalmatiek gekleed. Op een vaandel was de tekst geplaatst uit Ecclesiasticus 50,8, waarvan kapelaan Joors, van Susteren,¹⁵ had opgemerkt dat het, gelezen als chronogram, precies het jaartal 1847 vormde, hetgeen hij Pothast, bij diens retraite in Roermond voor het subdiaconaat, had ingefluisterd:

QVASI ARCVS REFVLGENS INTER NEBVLAS GLORIÆ,
ET QVASI FLOS ROSARVM IN DIEBVS VERNIS (= 1847).

‘Zoals de regenboog schittert tussen de glanzende wolken,
en zoals bloeiende rozen in de dagen van de lente’.

De toeloop in de kerk was zodanig dat de geestelijken nauwelijks het priesterkoor konden bereiken. De bisschop las hardop de authentieke stukken, verbrak het zegel, maakte de kist open, en toonde één van de beenderen en het flesje met bloed. Het volk herhaalde tot drie keer toe: “Heilige Daphne, bid voor ons”. Professor A. Jansen hield daarna een preek op het thema “*Custodit Dominus ossa justorum, et unum ex his non conteretur*” (De Heer bewaart de beenderen van de rechtvaardigen, en geen ervan zal worden gebroken).¹⁶ Maar het volk in de kerk was zo rumoerig, dat er van de toespraak vrijwel niets te verstaan was. Aldus de insider Pothast, die deze plechtigheid in zijn *Annales* in geuren en kleuren beschrijft. De dag werd afgesloten met een Te Deum.¹⁷ De beschrijving van de plechtigheid verscheen in het Frans in het in Luik uitgegeven *Journal historique et littéraire*, dat niet alleen in België, maar ook daarbuiten grote invloed uitoefende en waarin Bogaers af en toe artikelen publiceerde.

De relieken werden daarna van 24 tot 31 oktober ter verering door de gelovigen uitgesteld en gedeponed op het altaar van de H. Anna in de kleine sacristie.

Het heeft overigens niet veel gescheeld of het corpus van Daphne was niet naar Rolduc, maar naar Tilburg gegaan. De Liefdezusters van Tilburg,

een congregatie gesticht door mgr. Zwijsen, de latere bisschop van Den Bosch, waren namelijk ook in deze relieken geïnteresseerd. Bogaers schrijft er op 30 oktober 1847 aan mgr. Zwijsen, toen nog coadjutor van Den Bosch, het volgende over:

*“Wat het H. Ligchaem aangaat van de H. Daphne, hetwelk ik heb meegebracht, er is geene mogelijkheid geweest om het aan Tilburg te doen afstaan; bij Mgr. Paredis zoude het nog wel gelukt hebben, doch de heeren van Rolduc wilden er niet naar luisteren. Op het authentique instrument bevond zich ook, dat het den Prins Rospigliosi was gegeven om hetzelfde aan de kerk van Rolduc in Limburg ter openbare veneratie te schenken. Vorige zaterdag heb ik het ligchaam met Mgr. er naar toe gebragt en ik heb de volste voldoening voor de moeite, die ik er mede gehad heb. Zij hadden niet meer geestdrift en belangstelling kunnen aan den dag leggen; niet alleen geheel het seminarie, maar meer dan 5000 menschen van Kerkrade en omliggende dorpen zijn in processie een half uur ver de H. overblijfselen komen halen; Mgr. sloot den stoet in bisschoppelijk gewaad, geheel het dorp was versierd etc. etc. Overigens kan het moederhuis te Tilburg verzekerd zijn, dat zij een H. ligchaam zullen hebben van een maagd en martelaresse en het staat nu reeds gedeponeerd; de vraag zal maar zijn, hoe men het kan overbrengen. Dezer dagen zal ik nog naar Rome schrijven; ik denk dat Roelofs het best in staat is om eene gelegenheid te vinden. Het ware mij ook onmogelijk geweest twee lichamen mee te voeren en dat voor Rolduc kon of durfde ik niet weigeren”.*¹⁸

Op dezelfde dag, 30 oktober 1847, verscheen in het *Journal du Limbourg* een artikel, waarin vermeld werd dat prof. Bogaers terug was uit Rome, op audiëntie geweest was bij de Paus, ontvangen was door de kardinalen Franzoni en Mezzofanti en bij de prins De Rospigliosi, en zijn dissertatie voor doctor in de theologie verdedigd had, waarbij als opponens pater Perrone aanwezig zou zijn geweest.¹⁹ Bogaers was niet zo tevreden met het bericht. Er stonden namelijk een aantal onjuistheden in, en, zo schrijft hij aan Zwijsen: “Ik ben met zulke berichten niet gediend, vooral wanneer zij onjuist zijn, ik geloof het komt van Peeters uit Rolduc...”²⁰ Opmerkelijk is - als het vermoeden van Bogaers waar is - dat directeur Peeters dus wel de PR van Rolduc verzorgde, maar dat er in het bericht met geen woord gerept wordt over de relieken van de H. Daphne.

Vondst in de catacomben

Maar wie was en is nu eigenlijk de heilige Daphne, wier corpus sanctum naar Rolduc was overgebracht? In ieder geval een heilige waarover tot in de negentiende eeuw in het geheel niets bekend was. Ze kwam niet voor in enig Martyrologium, ze was onbekend in de *Acta Sanctorum* of in andere naslagwerken. Maar ook in onze dagen is er niets over haar bekend. Eén van de rondleiders van Rolduc, Erich Erwin Peters, die er een brief over

schreef naar het Historisch Archief van het Vaticaan Museum, kreeg als enig antwoord te horen dat er over de H. Daphne niets bekend is.²¹ Een brief naar de Bollandisten in Brussel leverde eveneens een negatief antwoord op. Hoogstens zou zij één van de vele “martyres catacombaires” (catacomben-martelaressen) zijn, waarvan Rome de relieken rijkelijk over geheel Europa heeft verspreid.²²

Daphne is immers pas sinds 1847 bekend. In de jaren 1840 vonden in Rome namelijk de eerste meer systematische en wetenschappelijke opgravingen in de catacomben plaats, onder leiding van J.B. de Rossi²³ en de jezuïetenpater Joseph Marchi.²⁴ Zij werkten zo innig samen, dat ze in Rome “I due inseparabili” (de twee onafscheidlijken) werden genoemd.²⁵ In de jaren 1840 vonden opgravingen plaats in de catacomben van Pretextatus aan de Via Appia in Rome, en volgens het reliekatteest van 20 september 1847 werd het corpus van de H. Daphne daar op 5 januari 1847 opgegraven. De naam van de heilige was in het Grieks geschreven op een marmeren grafsteen, en bij het lichaam bevond zich een vaasje met haar bloed. Bij die opgravingen werden veel Griekse inscripties op stenen aangetroffen, naar een typologie van vóór het midden van de derde eeuw, zodat de relieken van de H. Daphne, gezien de archeologische context van de vondst, gedateerd zouden kunnen worden in de eerste helft van de derde eeuw.²⁶ Over de betreffende steen is nooit iets gepubliceerd, zodat ook de inscriptie niet geverifieerd kon worden. De naam Daphne (Δαφνη) is Grieks en betekent “laurier”. De naam vormt dus een equivalent van de Latijnse naam Laura. Inmiddels is aangetoond dat de kleine flessen, zoals bij Daphne aangetroffen, geen bloed van heiligen bevatten, maar reukproducten tegen de zware lucht in de catacomben. Zo is ook Daphne aangezien als martelares, omdat men in de buurt van haar graf een parfumsflesje vond. Er bestaan veel van dergelijke gevallen.²⁷ Men moet dan ook betreuren dat de vondst van 5 januari 1847 wetenschappelijk onvoldoende gedocumenteerd is.

Erkenning van een heilige

Uiteraard gaf mgr. Paredis toestemming het gebeente van Daphne officieel te vereren. Op 7 februari 1848 werd de reliekenkist, met speciale toestemming van de bisschop, geopend door directeur Peters van Rolduc, deken Quodbach van Kerkrade en dhr. Dupont, pastoor van Herzogenrath. Dezelfde dag werden de relieken weer opgeborgen, gewikkeld in een groene strik, en verzegeld met het zegel van de oude abdij Kloosterrade.

Toch begon in Rolduc de twijfel over de authenticiteit van de relieken te knagen, en kreeg men behoefte aan meer wetenschappelijke zekerheid. In 1854 vroeg Lambert van de Winkel, oud-leerling van Rolduc en student in Rome,²⁸ audiëntie aan bij prins de Rospigliosi. Na de gebruikelijke dankbetuigingen, vertelde hij hem hoe hij tijdens zijn zes jaren studie in Rolduc veel gebeden heeft, en gezien had dat vele van zijn medeleerlingen hadden gebeden bij de heilige relieken. Maar hij sprak ook over de twijfels die in Rolduc

gerezen waren over de H. Daphne en vroeg De Rospigliosi naar de authentieke stukken die bij de relieken hoorden. De Rospigliosi zou een en ander natrekken. En inderdaad, de dagen daarna kreeg Van de Winkel enkele malen bezoek van de *maestro di casa* van Rospigliosi, met vragen om nadere preciseringen. Of er ooit nadere informatie is gekomen, blijkt niet uit de stukken. Maar ging het niet veeleer om de toestemming tot openbare vereering? Van de Winkel dacht snel van de Ritencongregatie toestemming te verkrijgen tot openbare vereering van de relieken. Om het officie te mogen bidden en de mis te mogen celebreren ter ere van een heilige was namelijk, op aanvraag van de plaatselijke bisschop, toestemming van de H. Vader nodig.

Eveneens in 1854 vroeg directeur Peters aan pater Valerius Ballay OSB, uit Straatsburg, een hymne te componeren ter ere van de H. Daphne. Deze antwoordde op 16 september 1854 dat zijn probleem, naast (het toen al spreekwoordelijke!...) gebrek aan tijd, vooral gelegen was in het weinige dat over de deugden van Daphne bekend was. De twee hymnes die hij Peters toestuurde, *Arduis functam*²⁹ en *Non indecoris*,³⁰ waren dan ook, zo schrijft hij eerlijk en oprecht in zijn brief, samengesteld uit algemeenheden (*ex locis, ut aiunt, communibus*).

1.

Arduis functam, pia Virgo, pœnis,
Te decet festo celebrare cantu,
Et tuis dudum meritas triumphis
Pendere laudes.

U, vrome maagd, die hevige pijnen doorstaan heeft,
u moet men met een feestelijk lied eren,
en nu, na zo lange tijd, de door uw overwinning verdiende
lof toezingen.

Prima cœlestem tua vota Sponsum
Arserant, ignes alios perosa;
Nec iuvat posthac initos amoris
Rumpere nexus.

Uw eerste vurige verlangens waren voor de Hemelse Bruidegom
opgelaaid, want andere vuren haatte gij;
en het behaagde u niet om naderhand de eenmaal aangegane
liefdesband te verbreken.

Imminet ferro, crucibusque tortor;
It dolor sævus teneros per artus:
Tu cruces, enses animæ virilis
Prodiga temnis.

De folteraar dreigt met ijzer en met kwellingen;
een wrede pijn gaat door uw tengere ledematen:
gij minacht de kwellingen, de zwaarden,
door een overvloed aan mannelijke moed.

Nempe te Christus pugilem supernis
Sedibus spectans recreat, novasque
Suppetens vires animo, doloris
Temperat æstum.

Want Christus die u vanaf Zijn hoge troon
ziet strijden, verkwikt u en, nieuwe krachten
gevend aan uw ziel, matigt hij
het vuur van de pijn.

Patriæ iam nunc melioris hospes,
Fulgidam lauro redimita frontem,
Virgo mensuram pariterque Martyr
Nominis implens.

Want nu zijt gij te gast in een beter vaderland,
het schitterend voorhoofd getooid met een lauwerkrans,
als Maagd en tegelijk Martelares vervult gij
de waardigheid van uw naam.³¹

Qua vales in nos pietate, posce,
Sin minus fuso liceat cruore,
Te fide saltem, scelerisque pura
Mente sequamur.

Vraag door uw vroomheid, waarmee gij voor ons uw invloed doet gelden,
dat wij u, zo al niet door het vergieten van bloed,
dan toch tenminste door het geloof, met een van zonden reine
geest, mogen navolgen.

Summas æterno sit honos Parenti,
Nec minor Nato, pariterque Sancto
Flamine, imbelles duce quo puellæ
Funera vincunt.

De hoogste eer zij de Eeuwige Vader,
en niet minder aan de Zoon, en evenzeer aan de Heilige
Geest, onder Wiens leiding weerloze meisjes
de dood overwinnen.

2.
Non indecoris, Virgo, quieveras
Diu latebris condita Martyrum,
Atrocibus diri tyranni
Supplicii melius superstes.

Niet zonder waardigheid, Maagd, had gij
lange tijd gerust, verscholen in de bergplaats van de martelaren,
de vreselijke pijnigingen van een wrede tyran
tot meerdere eer overlevend.

Tu post agones angelicis choris
Clarisque Divûm cœtibus inseri
Felix fuisti, sempiternum
Lætitiæ bibitura fontem.

Na uw doodstrijd kende gij het geluk bij de engelenkoren
en de roemruchte scharen der Heiligen
ingelijfd te worden, om uit de eeuwige
bron van de vreugde te drinken.

Ast hic relictum corpus, hiantibus
Plagis decorum, Roma piâ manû
Ovansque sanctorum verendis
Composuit tumulis suorum.

Maar het hier achtergelaten lichaam, door gapende
wonden gesierd, heeft Rome met vrome hand
en met gejubel in de eerbiedwaardige graven
van zijn heiligen bijgezet.

Nunc Roremundi Te populus tenet
[Rollduciensis Te modo plebs tenet]
Tuasque multis thuris odoribus,
Gemmis et auro cariores
Exuvias colit, osculisque.

Nu bewaart u het volk van Roermond,
[Nu bewaart u het volk van Rolduc],
en met veel geuren van wierook,
met edelstenen en goud vereert het uw dierbare overschot
en overlaadt het met kussen.

Si te labores, quos patimur, movent,
Durique tristes exilii moræ:
Fac nos Deus Te deprecante
Participes faciat salutis.

Als de noden die wij doorstaan, u roeren,
en de droeve duur van onze harde ballingschap:
maak dat God ons op uw voorspraak
tot deelgenoten maakt van het heil.

Te Summe rerum Conditor omnium;
Te Nate, prolem Virginis inclytæ,
Sanctumque Flamen, totus orbis
Tempore pronus adoret omni.

Moge U, Hoogste Schepper van alles,
U, Zoon, Kind van de edele Maagd,
en U, Heilige Geest, heel de wereld
te allen tijde in nederigheid aanbidden.

De lecties voor het getijdengebed schreef directeur Peters zelf. Ze zijn geheel samengesteld uit algemene beschouwingen over de vervolgingen in de eerste drie eeuwen van de kerkgeschiedenis.

Op 4 maart 1858 werd door directeur A. Janssen bij de Ritencongregatie aangevraagd het feest van Daphne ieder jaar te mogen vieren op 23 oktober. Bij indult van 21 april 1858 werd zulks toegestaan met gebruikmaking van het officie en, voor de plechtige gezongen mis, van het gemeenschappelijke van een martelaar.

Daarmee was, ruim tien jaar na de adventus van de H. Daphne, voor Rolduc het eerste doel bereikt: de officiële erkenning van de cultus van Daphne.

Een grote heilige, maar intra muros

De devotie nam echter geen grote vlucht. Op zondag 15 november 1891 opende directeur Everts, met toestemming van bisschop Boermans, de "kartonnen doos",³² waarin de relieken van de H. Daphne berustten, en herplaatste ze in een nieuwe reliekhouders, van binnen van hout, het buitenwerk van verguld koper. De reliekhouders, op 6 november te Rolduc aangekomen, ontworpen door Pierre Cuypers, en vervaardigd in het atelier van Schreyer in Aken, kostte naar opgave van Pothast 1.400 mark, plus 20 mark invoerrechten. Het was het geschenk van de professoren en de leerlingen van Rolduc aan de jubilerende directeur en aan de robijnen, in 1851 gewijde priester, Everts.³³ Op de reliekhouders werd een tekst met chronogram aangebracht:

CHRISTO CUI DAPHNE PLACUISTI FUNERE VICTO
CLARA, TUA PLACENT RODA PRECE USQUE PIA

'Aan Christus, aan wie gij, roemrijke Daphne, hebt behaagd door het overwinnen van de dood,
moge Rolduc door uw vrome gebed welgevallig zijn'.

Het chronogram geeft het jaartal 1891.

Bij gelegenheid van de plaatsing in de nieuwe reliekhouders werden vier partikels afgebroken van het gebeente van Daphne. Het feit dat de reliekattesten dienaangaande, gedateerd 19 februari 1892, nog immer in het archief van het Derde Rolduc berusten, toont aan dat er klaarblijkelijk geen vraag naar geweest is.³⁴ Ze vormen het in de archivistiek klassieke voorbeeld van door een archiefvormende instantie opgemaakte stukken, die echter nooit geëxpedieerd zijn en dan in het archief van de ontvangende instantie zouden moeten blijven berusten, maar in het archief van de eerstgenoemde zijn gebleven.

Toen kanunnik Matthias Goebbels van 1895 tot 1902 de muur- en gewelfschilderingen van de abdijkerk vervaardigde,³⁵ schilderde hij op de absis-calotte van de noordelijke concha van het priesterkoor de Boodschap aan Maria door de engel Gabriël, het historisch patrocinium van de abdijkerk, en links (gezien vanuit de toeschouwer) de heiligen Lucia en Daphne,

Schildering van de H. Daphne in de linker absis van het koor van de abdijkerk van Rolduc (foto 1984 uit een album in de fotocollectie van Rolduc).

Lucia vanwege de oude tot in de dertiende eeuw teruggaande bedevaart,³⁶ en Daphne vanwege de aanwezigheid van haar corpus sanctum in de abdijkerk. Rechts schilderde hij de heiligen Bernardus van Clairvaux, die in de abdij Kloosterrade de Tweede Kruistocht gepreekt zou hebben, en Servatius, de oudste geloofsverkondiger in de regio. Daphne kreeg dus de iconografische ereplaats, aan de rechterhand van Maria.

In het gebedenboekje *L'élève chrétien*, uitgegeven door directeur Corten, werd bij de gebeden tot de heiligen die Rolduc hebben opgeluisterd, een Franstalig gebed opgenomen tot de H. Daphne.³⁷ De Nederlandstalige versie staat in het tweetalige *Recueil de Prières journalières à l'usage du Séminaire de Rolduc*.³⁸

O noble et courageuse sainte Daphné, dont le sang et les ossements précieux, par une disposition miséricordieuse de la divine Providence, ont été commis à la garde de notre église, priez pour nous, afin que, à votre exemple, nous professions toujours, de bouche et de cœur, cette foi sainte, pour laquelle vous n'avez pas craint de subir les tourments du martyre.

O H. Daphne, edele en moedige martelares, wier bloed en kostbaar gebeente, door eene genadige beschikking der Goddelijke voorzienigheid aan de hoede van ons heiligdom zijn toevertrouwd, bid voor ons, opdat wij, naar uw voorbeeld, altoos met hart en mond het heilig geloof belijden, waarvoor gij kloekmoedig de foltering der martelie hebt willen verduren.

In 1897 werd de cultus van de H. Daphne zo mogelijk nog meer luister bijgezet. In dat jaar vierde Rolduc namelijk, tegelijk met het 25-jarig bestaan van de HBS, de 50e verjaardag van de overbrenging van het corpus van de H. Daphne.³⁹ De pontificale hoogmis op die dag werd gecelebreerd door mgr. Henricus van de Wetering, aartsbisschop van Utrecht. Paus Leo XIII gaf toestemming om op 12 juli 1897, dag van de prijsuitreiking en van deze feestelijke herdenking, een plechtige mis van de H. Daphne te celebreren, met Gloria en Credo, en verleende een jaarlijkse volle aflat op 23 oktober en een dagelijkse aflat van 300 dagen, te verdienen door allen die met een berouwvol en godvruchtig hart bij de relik van de H. Daphne zouden bidden.⁴⁰

Volgens het Kustersboek van Rolduc van 1937 werd daags vóór 23 oktober, feest van de H. Daphne, het hoofdaltaar klaargemaakt. Het schrijn van de H. Daphne werd met bloemen versierd. Onmiddellijk na het ochtendgebed vond de gezongen Hoogmis plaats, met acht acolieten, rode paramenten en zilveren wierooksvaten. Men las de mis *Me expectaverunt*, met Gloria en Credo. Bij het Lof droeg de celebrant een witte koorkap en werd hij geassisteerd door zes acolieten. Gedurende het octaaf bleef de versiering staan, terwijl alle kaarsen brandden op zondag en onder het Lof.⁴¹

In 1938 werd bij het avondgebed ter ere van de H. Daphne een Onze Vader en een Weesgegroot gebeden, gevolgd door de aanroeping: "Heilige Daphne, bid voor ons".⁴²

Op grond van dit alles kan men concluderen dat het instituut Rolduc er in de negentiende eeuw en in het begin van de twintigste eeuw al het nodige aan heeft gedaan om de bekendheid van en de devotie tot de H. Daphne te doen erkennen en te bevorderen.

Graadmeters van devotie

Toch is de devotie nauwelijks populair geworden. Graadmeters bij historisch onderzoek naar religieuze devoties zijn onder andere vermeldingen in gebedenboeken, liturgische tradities, bedevaarten, devoties, devotieprentjes, realisaties van kerkelijke kunst, patrocinia van kerken en kapellen, of voornamegeving aan dopelingen. Onze conclusie zal zijn dat, ondanks de duidelijke stimulering vanuit Rolduc, de devotie tot de H. Daphne nooit echt populair is geworden, en feitelijk beperkt is gebleven binnen de muren van Rolduc.

Zo is, ondanks de hartekreet van de schrijver van het verslag van de overbrenging van de relieken in de *Journal littéraire et historique* van 1847, die Daphne als doopnaam al gegeven zag worden aan menige dopelinge,⁴³ de voorname Daphne nooit echt populair geworden. Voornamegeving aan dopelingen is een uitstekende graadmeter voor de populariteit van de cultus van een heilige. De enige ons bekende persoon in Zuid-Limburg die de naam Daphne heeft gedragen - en dan nog als tweede naam -, was Maria Daphne Victoria Keuller, die op 19 april 1921 op 35-jarige leeftijd trouwde met Paul Robert Otten. Zij was de dochter van Lodewijk Augustinus Julius Keuller, civiel ingenieur. Deze had goede banden met Rolduc; hij was onder

andere betrokken bij de restauratie van de abdijkerk.⁴⁴ *Ceci explique cela...* Het karige succes van de voornaam Daphne staat bijvoorbeeld in schril contrast met het verpletterende succes van de voornaam Alfons, die vóór de jaren 1840 in Limburg totaal onbekend was, maar “gepropageerd” werd door de Redemptoristen sinds hun vestiging in 1836 in Wittem.⁴⁵ Sindsdien kent de voornaam Alfons (Alphons, Fons, Funs) ontegenzeggelijk succes. Het is zeer opmerkelijk dat een parallel geval van “promotie van een heilige” in dezelfde regio door een andere religieuze instelling wél een groot succes kende, maar dat Rolduc, met de “promotie” van Daphne, dat niet gelukt is.

Devotie heeft Daphne dus slechts mogen kennen binnen de muren van Rolduc, en dan nog voornamelijk in de negentiende-eeuwse bloeiperiode. Lyrisch (té lyrisch?) is directeur Corten dan ook in 1903 in *Rolduc in woord en beeld* over de H. Daphne:

*“Wie der talrijke leerlingen, die te Rolduc hunne opvoeding genoten hebben, herinnert zich niet met levendige belangstelling den naam der heilige Martelares, wier heilig gebeente in zijn geheel, zooals dit in de catacomben van Praetextatus gevonden werd, door Gods liefdevolle voorzienigheid naar Rolduc werd overgebracht? Wie hunner heeft de heilige Daphne, in zijn nood naar ziel of lichaam, niet met onbegrensd vertrouwen aangeroepen en denkt niet met dankbaarheid terug aan de persoonlijke, door hare machtige voorspraak verkregen gunsten en genaden? En de Inrichting zelve, hoe vaak verheugde zij zich niet in de zichtbare bescherming der Heilige bij dreigende gevaren en mocht zij het danklied aanheffen Haar ter eere, wier machtige hand alle onheil afwendde, alle zegeningen over het Haar toevertrouwde gesticht deed nederdalen?”*⁴⁶

Zo zal ook de devotie tot de H. Marcoen nauwelijks buiten de muren van het achttiende-eeuwse Dominicanenklooster van Maastricht bekend raken,⁴⁷ en raken de voornamen van de traditionele Susterse heiligen, Amelberga, Cæcilia, Benedicta, Gregorius, Albricus en Willibrordus, krachtig “aanbevolen” en gepromoot door Louis Tijssen, pastoor van Susteren van 1911 tot 1916, na diens vertrek onmiddellijk weer in vergetelheid.⁴⁸ Daarentegen hebben we, verder terug in de tijd, een schitterend voorbeeld van een sterk aangeslagen devotie, namelijk die tot de H. Jozef. Tot in het begin van de Nieuwe Tijd was de voornaam Jozef in onze streek volkomen onbekend, maar beleefde zij na de officiële invoering door Rome (in Maastricht in 1626),⁴⁹ als doopnaam een zodanig succes, dat iedere Limburger in zijn familie- en kennissenkring tegenwoordig wel een Jos, Zef, Joep, Sje of Jos telt.⁵⁰

Over de andere graadmeters van religieuze devoties kunnen we met betrekking tot de H. Daphne kort zijn. In gebedenboeken buiten Rolduc komt zij niet voor, liturgische tradities zijn zelfs op Rolduc al verdwenen, op bedevaart naar haar gaat men niet,⁵¹ devotieprentjes of kunstobjecten zijn niet aan haar gewijd, en in het bisdom Roermond staat zelfs niet een klein kapelletje op haar naam.

Daphne en de sigaar

Zoals gezegd raakte zelfs binnen de muren van Rolduc de devotie tot de H. Daphne in vergetelheid. In 1959 vermeldde de Jaarkroniek van Rolduc:

*“23 oktober. Met een plechtige hoogmis vieren we zoals gebruikelijk het feest van de H. Daphne. Ter informatie van leerlingen en oud-studenten, welke laatsten zich deze gewoonte misschien nog vagelijk uit hun Rolducse tijd herinneren, het volgende: Het is dit jaar juist honderd jaar geleden dat een gunstbrief uit Rome aan de toenmalige bewoners toestond, een solemnele H. Mis op te dragen ter ere van de maagd en martelares, waarvan de relikwieën reeds in 1847 naar Rolduc waren overgebracht. Later werd aan de vereerders nog verleend een volle aflaat op de feestdag en een aflaat van 300 dagen dagelijks bij godvruchtige aanroeping van de heilige”.*⁵²

Dit laatste verklaart waarom de aanroeping van de H. Daphne ten tijde van het Klein-Seminarie nog altijd in het dagelijkse avondgebed voorkwam: het leverde 300 dagen aflaat op. De vermelding in het jaarboek van 1959 is overigens de laatste mij bekende vermelding van de verering van de H. Daphne in Rolduc.

Alle oud-Rolduciens vertellen dat de verering van de H. Daphne niet echt leefde. Wél herinnert men zich de prettige bijzaak:

*“Zo’n hoogmis op haar feestdag was voor ons prettig; dan werden immers doorgaans de ochtendlessen ingekort. Ook de ‘sigaar’ die we van [president] Van der Mühlen na het diner te harer ere mochten roken sprak ons meer aan dan de heilige zelf en haar ongetwijfeld stichtende levenswandel. Ik heb ook geen enkele herinnering aan verering van de relieken: ze stonden op haar feest in een schrijn uitgesteld en dat was dat. Ik geloof dat ze nooit vermeld is in een van de Rolducse revues en bonte avonden, waarin toch nogal eens figuren uit het verleden figureerden. Dat betekent overigens niet dat Daphne echt een te verwaarlozen figuur was: iedere oud-Rolducien herinnert zich de verering van haar, al was het maar vanwege de dagelijkse aanroeping tijdens het avondgebed, de hoogmis en de ‘sigaar’ op 23 oktober - ook al rookte iedereen toen al fanatiek sigaretten!”.*⁵³

Het verhaal van de H. Daphne is dus het relaas van één van de aspecten van Rolduc, die door directeur Peters in de jaren 1840 waren bedoeld als identiteit-bepalend. Rolduc heeft kosten noch moeite gespaard om de devotie tot de H. Daphne erkend te krijgen en te stimuleren, maar is er niet in geslaagd. In tegenstelling tot andere regionale devoties, die wél een breed succes kenden (Alphonsus in Wittem), is de devotie van de H. Daphne nooit buiten de muren van Rolduc gekomen, en heeft ze bovendien de twintigste eeuw niet overleefd. Hoewel? De naam schijnt momenteel weer in de

belangstelling te staan. Onlangs heb ik zelf een meisje met de voornaam Daphne mogen dopen, een gebeurtenis die overigens de onmiddellijke aanleiding tot dit onderzoek is geweest.⁵⁴ Zal Daphne dan toch de zo lang verbeide bekendheid krijgen?

De crypte van de abdijkerk van Rolduc in de negentiende eeuw. Gravure uit het album: Alexander Schaepkens, Rolduc et ses environs (1852).

- Noten
- 1 Bernard A. Pothast, geboren te Sittard in 1824, in 1845 benoemd tot “monsieur” te Rolduc, priester gewijd te Roermond in 1848, later benoemd tot “régent” en tot “professeur”, was inwonend docent te Rolduc van 1845 tot 1890. Hij verwierf bekendheid als musicus. Voor de geschiedenis van het instituut Rolduc in de 19e eeuw is hij van primair belang voor zijn inside informatie, die hij onder andere vastlegde in zijn *Annales de Rolduc*. Overleden te Sittard in 1904.
 - 2 Giulio Cesare (de) Rospigliosi (1781-1859): *Enciclopedia Cattolica*, X, col. 1373-1374, s.v. Rospigliosi.
 - 3 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1073, p. 27.
 - 4 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1073, p. 5: “Dans l'église tout, pour ainsi dire, est disparu”.
 - 5 De gegevens over Bogaers zijn ontleend aan: A.M. Frenken, *Brieven van dr. Juliaan Bogaers*, in: Bossche Bijdragen. Bouwstoffen voor de geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch 25 (1960/1961), p. 157-271.
 - 6 Frenken, *Brieven*, p. 203.
 - 7 Over Partouns (1752-1840), zie: *Nationaal Biografisch Woordenboek* (Brussel 1968), col. 650-653 (S. Tagage). Een portret van Partouns bevindt zich in de pastorie van de Sint-Servaas van Maastricht.
 - 8 Frenken, *Brieven*, p. 157-271.
 - 9 RAL, archief Seminarie Roermond, doos 46.
 - 10 Frenken, *Brieven*, p. 191-193.
 - 11 Het dossier over de relieken van de H. Daphne is te vinden in: RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 137.
 - 12 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 137.
 - 13 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1073, p. 28.
 - 14 Deze vesperantifoon luidt: *Veni sponsa Christi, accipe coronam, quam tibi Dominus præparavit in æternum* (“Kom, bruid van Christus, en ontvang de kroon die de Heer u voor de eeuwigheid heeft bereid”).
 - 15 Justinus Emmanuel Josephus Joors was in 1813 te Susteren geboren. In 1847 was hij kapelaan in Hulsberg. In 1857 werd hij pastoor van Schinveld, waar hij in 1877 overleed.
 - 16 Psalm 33,21.
 - 17 Verslagen van de overbrenging van de relieken van de H. Daphne zijn te vinden in: RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1073, p. 29-30; *Journal historique et littéraire*, 14, p. 411; *Het Corpus sanctum der H. Daphne*, in: Rolduc in woord en beeld, p. 66-67.
 - 18 Frenken, *Brieven*, p. 193-194.
 - 19 Stadsbibliotheek Maastricht, *Journal du Limbourg*, 30 oktober 1847.
 - 20 Frenken, *Brieven*, p. 194-195.
 - 21 Brief dd. 18 januari 2003 van Dott. Maria Antonietta De Angelis, assistente per l'Archivio Storico dei Musei Vaticani, aan dhr. Erich Edwin Peters, te Herzogenrath.
 - 22 E-mail dd. 19 maart 2003 van Robert Godding aan de auteur van deze bijdrage.
 - 23 *Rossi (J.B. de)*, in: DACL XV-1, col. 18-100.
 - 24 *Marchi (le P. Joseph)*, in: DACL X-2, col. 1821-1825.
 - 25 DACL XV-1, col. 31.

- 26 *Prétextat (Catacombe de)*, in: DACL XIV-2, col. 1734-1765. Over de opgravingen van 1847 tot 1854, zie § VIII, col. 1744-1746.
- 27 Brief dd. 15 januari 2003 van prof. dr. Jos Janssen SJ, van de Pontificia Università Gregoriana te Rome, aan schrijver dezes.
- 28 Lambertus van de Winkel, geboren te Roermond in 1832, priester gewijd te Roermond in 1857, leraar en provisor te Rolduc, was van 1884 tot zijn dood in 1892 pastoor-deken van Venlo. Over hem: NNBW VII, col. 1328-1329 (J. Verzijl). Over zijn graf: M.J.J. Bergevoet, *Het voormalige kerkhof aan de Ganzenstraat te Venlo*, in: LTG 24 (1996), p. 32.
- 29 De hymne *Arduis functam* is een sapphische strofe, die gezongen kan worden op één van de melodieën van één van de volgende hymnes: *Iste confessor, Ad sacros virgo, Ut queant laxis, O nimis felix, Antra deserti, Gemma caelestis, Solis o virgo, Christe sanctorum decus*.
- 30 De hymne *Non indecoris* is een alcaïsche strofe.
- 31 Toespeling op de naam Δαφνη, die "laurier" betekent, en toespeling op de lauwerkrans die de martelaren ontvingen.
- 32 De uitdrukking is van Pothast: RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1073, p. 223.
- 33 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1079, p. 223.
- 34 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 172.
- 35 Matthias Joseph Hubert Goebbels (1836-1911) vervaardigde in verscheidene kerken de muurschilderingen. Over zijn werkzaamheden in Rolduc: RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 41. Over de werkzaamheden van deze kunstenaar en het iconografisch programma van de schilderijen in de abdijkerk van Rolduc, zie recentelijk: Klaus Hardering, *Die Abteikirche von Kloosterrath. Baugeschichte und Bedeutung* (Utrecht 1998), hoofdstuk IV.
- 36 L. Augustus, *De abdij Kloosterrade als bedevaartsoord van de heilige Lucia*, in: Munier Ecclesiam. Opstellen over "gewone gelovigen" aangeboden aan prof.dr. W.A.J. Munier ss.cc. bij zijn zeventigste verjaardag (Maastricht 1990), p. 212-221.
- 37 *L'élève chrétien sanctifié dans sa vie et dans ses études. Recueil de prières et d'exhortations pieuses, dédié aux élèves de Rolduc, par Dr. R. Corten pr.* (Kerkrade [1904]3), p. 416. Exemplaar aanwezig in: RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1118.
- 38 *Recueil de Prières journalières à l'usage du Séminaire de Rolduc*, p. 212-215. Exemplaar aanwezig in: RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1118.
- 39 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 172.
- 40 *Het Corpus sanctum der H. Daphne*, in: Rolduc in woord en beeld, p. 68.
- 41 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 161: *Laudetur Jezus Christus. Gids der Kusters van Rolduc*, 1937.
- 42 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1118: *Morgen- en avondgebeden*, p. 30.
- 43 Kersten, *Journal historique et littéraire*, tome XIV, 164e livraison, 1er décembre 1847, p. 411-413.
- 44 RAL, archief Derde Rolduc, inv.nr. 1595-1596.
- 45 De tot nu toe oudste door mij aangetroffen voornaam Alphons in Nederlands Limburg is die van Alphonsus Godefridus Hubertus Stielen, geboren Maastricht 28 februari 1842.
- 46 *Het Corpus sanctum der H. Daphne*, in: Rolduc in woord en beeld, p. 66.
- 47 Kees Schutgens, *Elke tijd heeft zijn heiligen: het verloop van de Marcoenverering*, in: Netwerken. Opstellen aangeboden aan drs J.M.A. Kreukels ter gelegenheid van zijn afscheid als gemeentearchivaris van Sittard (Sittard 1999), p. 138-145.

- 48 Antoine Jacobs, *De naamgeving van dopelingen in Susteren tussen 1911 en 1919*, in: LTG 26 (1998), p. 15-19.
- 49 J.M.B. Tagage, *De ordinarius van de collegiale Onze Lieve Vrouwekerk te Maastricht* (Assen 1984), p. 170.
- 50 Ook Pierre Ubachs, *Voornamen in de beide Limburgen 1500-1795, een eerste verkenning*, in: *Munire Ecclesiam*. Opstellen over 'gewone gelovigen' aangeboden aan prof.dr. W.A.J. Munier ss.cc. bij zijn zeventigste verjaardag (Maastricht 1990), p. 56-79, signaleert de opkomst van de Jozef-verering in de zeventiende eeuw.
- 51 In P.J. Margry, C.M.A. Caspers, *Bedevaartplaatsen in Nederland, 3, Limburg* (Amsterdam-Hilversum 2000), p. 1197, wordt Daphne van Rolduc geplaatst bij de "gediskwalificeerde bedevaartplaatsen".
- 52 *Rolducs Jaarboek* 39 (1959), p. 12.
- 53 Brief dd. 16 november 2002 van drs. Joep Offermans, te Sittard, leerling te Rolduc van 1945 tot 1953, aan de schrijver van deze bijdrage.
- 54 Daphne Bastiaens, geboren te Maastricht op 15 oktober 2001, op 27 oktober 2002 door mij gedoopt in de Basiliek van Onze Lieve Vrouw "Sterre der Zee" te Maastricht.